

**Rychlost času
je nekonečná a je
ještě zjevnější pro ty,
kteří se ohlížejí zpět...**

(Seneca)

PAMĚŤ NÁRODA

(Část šestá)

Koncem čtyřicátých let devatenáctého století to v řadě zemí západní a střední Evropy pořádně vřelo. Nepokoje propukaly rychle za sebou. Revoluční hnutí, které mělo zásadně změnit stávající feudální systém, se nevyhnulo ani českým zemím. Pod dojmem zpráv o vítězství francouzské únorové revoluce se sešlo 11. března 1848 v pražských Svatováclavských lázních veřejné lidové shromáždění. Jeho účastníci se usnesli na požadavcích, které měly být v petici předloženy císaři. Přijatá rezoluce požadovala, aby se české země staly v rámci habsburské monarchie samostatným celkem se společným českým sněmem. Ústřední úřady českých zemí měly mít do budoucna své sídlo v Praze. Sněmu se také měli nově účastnit volení poslanci z měst a venkovských okresů. Důležitý byl i požadavek, aby se český jazyk stal v úřadech a ve školách plně rovnoprávný s němčinou. V neposlední řadě se v rezoluci důrazně volalo po svobodě slova, tisku a shromažďování. Města i vesnické obce měly dostat své samosprávy s volenými orgány a měly převzít i vlastní policejní pravomoc. K ochraně veřejného pořádku se požadovalo zřízení městských gard s volenými důstojníky...

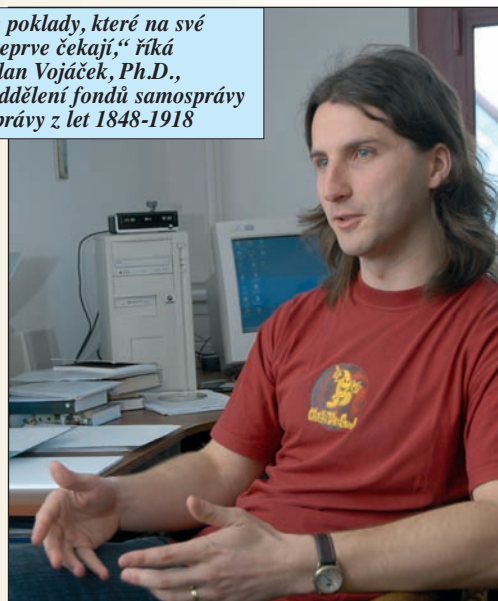
Archivní fondy z druhé poloviny devatenáctého století – tedy i významný rok 1848 – má ve své péči druhé oddělení Národního archivu v Praze. Přiblížit jejich rozsah není pro PhDr. Milana Vojáčka, Ph.D., vedoucího oddělení fondů samosprávy a státní správy z let 1848–1918, právě snadné. Sto dvacet jedna archivních fondů o rozsahu téměř šestnáct kilometrů je členěno převážně tematicky, neboť jednotlivé fondy zmíněného oddělení časové vymezení mnohdy překračují.

Zkusme stručně přiblížit nejvýznamnější archivní fondy, které spravuje vaše oddělení...

Mezi nejvýznamnější archivní fondy patří ty, které byly po první světové válce

převzaty v rámci spisové rozluky s Vídní. Jedná se o části registratur vídeňských centrálních úřadů týkajících se českých zemí. Velmi cenný je například archivní fond „Prezidium ministerské rady-Vídeň“, ke kterému v současné době dokončujeme katalog spisů. Prezidium sloužilo jako pomocný úřední orgán ministerského předsedy a ministerské rady – vyřizovalo spisy zasí-

„Jsou zde poklady, které na své objevení teprve čekají,“ říká PhDr. Milan Vojáček, Ph.D., vedoucí oddělení fondů samosprávy a státní správy z let 1848-1918

lané z ministerstev a zemských úřadů, služební agendu premiéra... Do této skupiny archivních fondů patří také písemnosti jednotlivých ministerstev.

Která ministerstva měla v době, o které hovoříme, nejvýznamnější spisovou agendu?

Nejvýznamnějšími resorty byly beze sporu – a to nejen v tomto období – ministerstvo vnitra, ministerstvo zahraničních věcí, dále pak ministerstva spravedlnosti, financí, obchodu, železnic, kultury a vyučování... Rozsáhlé jsou však i jiné „vídeňské“ fondy, týkající se například ředitelství a inspekce železnic a další.

Nejvyšším úřadem státní správy v Čechách bylo ve druhé polovině 19. století České místodržitelství v Praze. Můžeme se u této instituce krátce zastavit?

Archivní fond České místodržitelství patří svým rozsahem mezi největší fondy Národního archivu. Do pravomoci místodržitelství spadalo rozhodování o věcech týkajících se celé země i záležitosti, jimiž byl tento úřad pověřen ministerstvy. Místodržitelství bylo nejvyšším orgánem pro věci obchodní, pro živnostenské záležitosti, spadala sem osvěta a vyučování, stavební a zemědělské záležitosti... Tento důležitý úřad byl podřízen ministerstvu vnitra, ale sloužil jako nadřízený orgán krajských úřadů, a po jejich zrušení v roce 1862, převzal část jejich působnosti. Místodržitelství se mělo starat o vydávání zemského zákoníku, mělo vyšetřovat a rozhodovat ve věci šlechtictví a titulů, organizovalo sbírky, příslušel mu vrchní dohled nad tiskem, spolky a divadly, vedlo vrchní správu v obecních záležitostech...

Pro představu je, domnívám se, tento výčet, dostatečný, i když zdaleka ne úplný. Které další oblasti archiválií patří mezi – řekněme – obsírnější a významnou agendu?

Určitě je třeba zmínit archivní fond „Policejní ředitelství Praha“. Ředitelství bylo v době, o které hovoříme, nejvyšším centrálním policejním úřadem v zemi. Písemnosti tohoto úřadu úzce souvisí s každodenním životem a pro badatele nabízejí

Státoprávní ohrazení při vstupu našich politiků na říšský sněm – poslanci neslevují ze svých požadavků

nepřeberné množství informací ze všech oblastí společenského i soukromého života jednotlivců, skupin, spolků a společenských organizací. Významnou skupinou fondů jsou také fondy zemské samosprávy. Zde je největším archivním fondem „Zemský výbor“ – ten představoval jako výkonný orgán zemského sněmu nejvyšší samosprávný úřad v Čechách. Další význačné fondy zemské samosprávy jsou také „Český zemský sněm“ a „Zemská porodnice a nalezinec Praha“. Mezi archiváliemi z oblasti soudní správy mají největší význam fondy „Česká finanční prokuratura“, „Zemský fond“ a „Fideikomisní spisy Praha“. Ve výčtu významných archiválií by neměly chybět ani fondy z oblasti finanční správy...

